

Rudolf Brajčić

DOGMATSKI TEMELJI DEKRETA O APOSTOLATU LAIKA

Uvod

Tema moga izlaganja je za svakog profesora vrlo zavodljiva*. Trebao bi da uzme tekst dokumenta, koji, uostalom, u ovom slučaju nije odviše dug, da zaviri u nekoliko komentara, da se prisjeti svojih dogmatskih priručnika i njihova sadržaja pa da određenom dogmatskom stručnošću protumači predloženi tekst. Sve to njemu ne predstavlja poteškoće jer mu je to svagdašnji zanat. Međutim, to može predstavljati poteškoću onima kojima se obraća jer odviše školska obradba nije za izvanškolsku situaciju, kao što je ova naša.

Ta školska obradba implicira i nesretnu mogućnost da čovjek u razlaganju upadne u sciranje pojmova i markiranje distinkcija koje su više vidljive iz jednog sistema negoli iz života pa postoji opasnost da cijeli referat ostane visjeti u zraku. I pri stvaranju zaključaka, do kojih u svakom referatu spontano dolazi, školskom bi se metodom, koja započinje čitanjem koncilskog teksta i nastavlja njegovim tumačenjem, moglo otići u krivom smjeru, npr. da dio ekleziologije ubuduće mora biti razlaganje o laicima kako ekleziologija ne bi bila samo govor o hijerarhiji, kao do sada, a to nas u ovaj čas baš ne zanima. K tome, tekst je koncila o dogmatskim temeljima apostolata laika (2. i 3), doduše, sočan i inspirativan, pastoralno tempiran, kao i ostali tekstovi ovoga koncila, ali je ipak sadržajno dogmatičan, a to znači dublje interpretativan i izražajno univerzalan. Zato čovjek ne mora ni uz dobar komentar jasno vidjeti konkretnu stvarnost koju izrazuje i osvjetljuje, a nama je više do teološkog osvjetljenja te stvarnosti nego do samih dogmatskih formula. Nas zanima prije svega teološka eksplikacija konkretnog današnjeg laika sa posebnim obzirom na apostolat. Konačno, Congar misli da Dekret o apostolatu laika još odiše paternalizmom i da mu je ekleziologija, bazirana na

* Ovo predavanje bilo je održano na seminaru za svećenike u Splitu 30. VI 1970.

ideji Božjega naroda, još mršava, a biblijska osvjetljenja plašljiva kao obično na ovom koncilu. (Vatican II, L'apostolat des laics, Unam Sanctam 75, 1970, str. 15) Slijedeći takav tekst, izlažemo se, dakle, stanovitoj šupljikavosti dokumentiranja i nedorečenosti izlaganja, a paternalizmom stvaramo nepotrebnu primisao da je laik, poslan od Crkve u svijet, upregnut u nečija kola, što u našoj socijalističkoj sredini, koja ide za emancipacijom i neutralizacijom države, stvara nepotrebnu mučninu i laiku nepriliku.

Zbog tih razloga u svom razlaganju nećemo započeti koncilskim tvrdnjama, nego obratno, sa stvarnošću laika, tražeći njezino teološko tumačenje u Dekretu o apostolatu laika. Nadamo se da ćemo pri tom otkriti pravo koncilsko dogmatsko svjetlo o laicima i o njihovu apostolatu, ali i njegove eventualne nedostatke.

1. Stvarnost laika

Noćni skretničar na željezničkoj pruzi, pilot aviona s ostalim osobljem, izrađivači glinenih posuda ili pokladnih maska — to su laici. Kapetani brodova-majstori mora, učenjaci u laboratorijima, arhitekti stanbenih čudesa — to su laici. Diplomati koji dobro razumiju svoj posao, vrsne kuharice po obiteljima i po hotelima, stručni prosvjetni radnici i radnice — to su laici. Tako bismo mogli nizati u beskraj tko je sve laik i što je sve laik, ali čemu? Ovo navedeno dovoljno je da nas podsjeti da u pojmu laika, o kojem govori naš Dekret, nema nestručnosti i profesionalne neupućenosti. Svi su izbrojeni laici stručnjaci, svak na svom području, i što je veći stručnjak, po koncilu je valjaniji laik. Naš Dekret nigdje, doduše, ne donosi definiciju laika. Ipak, iz svega njegova sadržaja i pozivanja na broj 33. LG izlazi da pod laikom shvaća »sve vjernike osim članova svetoga reda i redovničkog staleža odobrenog od Crkve«. Tako nas Dekret upozorava na ono što laik nije: nije svećenik, nije redovnik, a ne na ono što jest. I u tom je smislu laik neprofesionalac. Za one koji se hvataju za riječi koncil nije time ništa kazao što je laik, dok je u stvari to vrlo dobro kazao. Laik je svaki onaj ili ona tko nije svećenik ili redovnik, a to su: svi koji su u svijetu zaposleni u ovozemnim zanimanjima i to su više laici što su manje svećenici ili redovnici a više ukopani u svijet i u ovozemna zanimanja.

Stvarnost laika je, dakle: ukopanost u svijet — razvijati se po biti i raditi u svijetu, životno se ostvarivati na radnom, a ne na kulturnom području, egzistencijalno se razgrađivati ovozemnim zanimanjima, a ne liturgijom, živjeti povijesnu egzistenciju u sklopu obdjelavanja materije, sebe proizvoditi i stvarati produciranjem ovozemnih dobara i postavljajući ovozemne vrijednosti, humanizirati se, uklopiti svoj život i dati svoj život u evoluciji koja se iza faze hominizacije nalazi u fazi humanizacije, živjeti u političkom, ekonomskom, kulturnom sklopu kao njihov činilac, raditi na planetarizaciji i unifikaciji globusa, trošiti i utrošiti svoj život izvan kulturnog u radnom, u vremenitom i prolaznom. Laik je, dakle, okrenutost prema zemlji, prema materiji, prema povijesti.

Budući da je čovjek po naravi okrenut prema Apsolutu, prema meta-materiji, prema metapovijesti, antinomičnost čovjekova bića u laiku se penje na svoj vrhunac, a to znači da je laik po sebi autentičniji čovjek nego klerik ili redovnik, koji svoju ljudsku autentičnost dobivaju od svoje relacije s laicima. Nisu laici radi svećenika i redovnika, nego obratno: svećenici su i redovnici radi laika, i od njih dobivaju svoj smisao. Ako oni sami dobivaju svoj smisao po svojoj vezi s laicima, onda je jasno da je i njihova askeza i njihovo djelovanje pravo osmišljeno ukoliko ima veze s laicima. Ali prepustimo to dalje njima. Nas zanimaju laici i njihova antinomija, njihova živa aporija: biti u svijetu, premda si transcendentan svijetu. To je laička egzistencija, njezin bitni sadržaj. I za taj sadržaj laik traži razjašnjenje, traži za »biti u svijetu« sa svim implikacijama toga »biti« teološku smislenost.

Premda naš Dekret ne govori o laičkoj egzistenciji, nego o njezinu apostolskom poslanju — o laičkoj egzistenciji više govori 4. poglavlje I.G — ipak donosi svjetlo i za nju. »Što se tiče svijeta, veli Dekret, Božji je naum da ljudi složno rade na uspostavljanju vremenitog poretka i na njegovu neprestanom usavršavanju« (7, 1), u čemu se baš i sastoji biti u svijetu. »Sve što sačinjava vremeniti poredak, veli Dekret dalje, kao dobra života i obitelji, ekonomske stvari, umijeća i zanimanja, institucije političke zajednice, međunarodne veze i slično, kao njihov razvoj i napredak, nisu samo pomoć za postignuće posljednjega cilja nego u sebi imaju i vlastitu vrijednost, koju je Bog u njih stavio, bilo da ih promatramo u njima samima, bilo ukoliko su dijelovi cjelokupnog vremenitog poretka: 'i vidje Bog sve što je učinio, i bijaše dobro' (Post 1, 31) ... Konačno se Bogu svidjelo da sve naravno i sve vrhunaravno sakupi u Kristu u jedno 'da u svemu bude prvi'« (7, 2).

Da rasvijetli laikovu egzistenciju, tekst se, dakle, poziva na Boga Stvoritelja i na utjelovljenje. Sve što je stvoreno, stvoreno je Božjom Riječi, koja u sebi nosi svu smislenost Oca pa stoga ništa što je tom Riječju stvoreno ne može biti bez smisla, glupo i zlo. Laik je po svojem »biti u svijetu« u stvari u dubinama smisla Božje Riječi i u njezinoj božanskoj smislenosti. Tako »biti u svijetu« samo po sebi transcendiraju svijet i laika smješta u metasvijet, u Apsolut. Isto proizlazi i iz upravljenosti svega stvorenoga na Krista. Kozmička se evolucija ne odvija po čisto naravnoj zakonitosti i dinamici. Njom giba kristična svršnost i kristični dinamizam. Stvorenja nisu samo stvorenja. Ona su i upućenost na Krista. Čovjek ih se ne može prihvatiti a da se ne susretne s tom upućenošću na Krista i da ih prema njemu ne usmjeri. U tom su smislu mjesto susreta laika s Kristom te bismo ih mogli s pravom nazvati laičkim sakramentom.

Time je laička egzistencija maksimalno teološki protumačena. Ona nije kulturna egzistencija, nego radna (= biti u svijetu), ali zato nipošto nije religiozno siromašnija ili čak religiozno besmislena. Kulturno je (= liturgija) samo jedan sektor religioznog općenito, na što spada i radno (= biti u svijetu). Time pada jednostrana podjela »na dvije vrste« kr-

ščana, o kojoj govori već Decretum Gratiani, »na crkvene i na svjetovne kršćane, na duhovne i tjelesne, na savršene i nesavršene« (Klostermann, LThK, Das zweite vatikanische Konzil, II, 606, a. 2). Tako se proces za valorizaciju ovozemnih vrednota koji je započeo renesansom i humanizmom i razvijao se više kroz literaturu i umjetnost nego kroz filozofiju i teologiju, u novije doba naglo pomognut modernim znanostima, teorijom relativnosti, atomskom fizikom, biokemijom i astronautikom te ne manje egzistencijalnim tumačenjem kerigme NZa (Bultmann) završio u korist laika. Nadamo se da još nije prekasno da shvatimo kako filozofiju ne treba činiti teologijom, ni umjetnost mistikom, ni trgovinu caritasom kako bi one postale dobre stvari i kako ne treba da odviše jednostrano govorimo o većoj savršenosti duhovnog nego svjetovnog staleža.

Samo je pitanje da li mi to već shvaćamo. Suze časnih sestara za starijim šljagerima i katkad neopravdane sablazni svećenika nad pojavom duhovnih osoba u civilu ne moraju, doduše, ali mogu značiti da još uvijek svoju provinciju kultnog, u kojoj živimo, shvaćamo naprosto većim i uzvišenijim prostorom od širokog prostora svijeta, te provincije naših laika.

Mi, doduše, ne možemo i ne smijemo izbrisati granice između djevice i majke tako da ne bismo dali prednost djevičanstvu, ali za konačan sud u konkretnim slučajevima nije mjerodavna samo objektivna stvar nego i volja Božja. Ono je najveće, što Bog od nas hoće i ukoliko hoće. A tko bi mogao reći da Bog od nekoga manje hoće laički stalež nego od drugoga svećenički ili redovnički? Stoga Dekret insistira da je »biti u svijetu« za laike misija povjerena im od Boga (2, 1)) i poziv koji je započeo s pozivom na vjeru i traje cijeloga života (2). Koncil govori u GS npr. o posebnom pozivu u političkoj zajednici (75,5). Stoga na laike ne valja gledati u odijeljenosti od toga poziva pa jednostrano insistirati na onim Gospodinovim riječima: »Marta, Marta, brineš se i uznemiruješ za mnoge stvari. Marija je doista izabrala najbolji dio« (Lk 19, 42). Uostalom, ne može se časna Marija adekvatno izjednačiti s onom Marijom ni Marta stjuardesa u autobusu s onom Martom. To su bića iz dva različita svijeta: iz objektivnog i iz subjektivnog reda otkupljenja. Marta se za mnogo brinula bez saslušano g evanđelja, Marta stjuardesa radi pod punim njegovim osvjetljenjem. Mislim da bismo bolje učinili kad bismo se, imajući pred očima Božji poziv laicima, sjećali onih starozavjetnih riječi: »Jesu li Jahvi milije paljenice i klanice nego poslušnost njegovu glasu?« (1 Sam 15, 22), što znači: je li Jahvi milije služiti u svetištu nego poslušnost njegovu pozivu biti u svijetu?

2. *Identitet laičke egzistencije i apostolata*

Laička je, dakle, egzistencija sama po sebi ostvarivanje čovjeka po transcendentnoj smislenosti stvari i po njihovoj kritičnosti. Time je s nje uklonjen pečat nesavršenosti, nedostojnosti i drugorazrednosti. Time je također otkrivena i njezina apostolska zamašitost, jer je u ovom redu spa-

senja svako transcendentno i kristično ostvarivanje univerzalno spasosno.

Svako je transcendentno ostvarivanje kršćanina u ovom redu spase-nja ostvarivanje u mističnom Kristovu Tijelu, o čemu naš Dekret donosi ovo: »Kao što nijedan ud u ljudskom tijelu nije pasivan, nego skupa sa životom tijela sudjeluje u njegovu radu, tako u Kristovu tijelu, koje je Crkva, cijelo tijelo 'prema djelotvornosti što je svakom pojedinom dijelu odmjerena, ostvaruje svoj rast' (Ef 4, 16). Dapače, tako je cijelo Tijelo skupa povezano (Usp. Ef 4, 16) da ud koji ne radi prema svojim mogućnostima na rastu toga Tijela, ne koristi ni Crkvi ni sebi« (2). Biti u svijetu za kršćanina je biti u svijetu kao član mističnog Tijela, što u krajnoj liniji znači da je ostvarivanje po transcendentnoj smislenosti stvari rad na izgradnji mističnog Tijela, u čemu se sastoji apostolat. Koliko se čovjek raduje toj koncilskoj vidljivosti apostolata laičkog staleža i djelovanja kroz mistično Kristovo Tijelo i Crkvu, ukoliko je to Tijelo, toliko se raduje i tome što je time implicite izrečena bolje sama narav mističnog Kristova Tijela i Crkve, ukoliko je to Tijelo. To Tijelo, ukoliko se i razlikuje od hijerarhije, ne postoji u čistoj nevidljivosti i ne ostvaruje se u čistoj spiritualnosti, nego ono postoji u vidljivosti, u kojoj se nalazi laik kao njegov ud i ono se ostvaruje u vidljivost njegovih ovozem-nih zanimanja, recimo konkretnije: u tehnici, ekonomiji, politici itd., općenito u svim i po svim laičkim zanimanjima. Otkrivajući nam narav laičkog djelovanja kao rada na rastu mističnog Tijela, koncil nas je pou-čio bolje i o samom mističnom Tijelu. Ono nije, i bez obzira na hijerar-hiju, čisto spiritualno, ono je tjelesno-duhovna stvarnost kao Krist i kao čovjek koji ga tvore, pa je stoga ono kozmička stvarnost, tj. stvarnost koja radi na tome da cijeli kozmos mistično obradi. I baš zato jer je samo mistično Tijelo kozmička stvarnost koja u sebi nosi dinamizam za milosnu (mističnu) obradbu kozmosa, laička je egzistencija koja radi na toj obradbi apostolska.

I svako je čovjekovo ostvarivanje po krističnosti vremenitih stvari apostolsko. Kao što, naime, čovjek radeći u vidljivu svijetu u ovozemnim zanimanjima taj svijet očovječuje, čini ga ljudskijim, tako ga kršćanin po tim istim zanimanjima okristovljuje, čini ga kristovskijim. Ali i kao što čovjek ovaj svijet svojim radom samo zato očovječuje jer je čovjek, tako ga kršćanin može okristoviti samo ako je laik Krist. A da li je laik Krist? Što nam o tome kaže Dekret? »Budući da su laici dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske uloge, sudionici su i misije cijelog Bož-jeg naroda u Crkvi i u svijetu.« (2, 2) Laik je, dakle, drugi Krist: sve-ćenik, prorok i kralj po svom krštenju, po kojem je član Božjeg naroda, On je, dakle, po karakteru krštenja i krizme (3, 1) postao dionikom hipo-statskog sjedinjenja, jer je Krist na temelju toga sjedinjenja Svećenik, Prorok i Kralj. Baš kao i Krist laik se sakramentalnim karakterom maže (dakako, ontički) za svećenika, proroka i kralja, a onda tek zaodijeva i snabdijeva posvetnom milošću da izvrši svoju trostruku ulogu u svijetu. Jasno je da tako kristovsko biće okristovljuje svijet, kao što ga, ukoliko

je čovjek, očovječuje, ali je jasno i to koliko je to okristovljenje apostolsko budući da je svećenička, proročka i apostolska uloga, po kojoj se to okristovljenje provodi, apostolska uloga. Dugo smo na laički kršćanski bitak gledali kao na drugorazrednu, manje važnu crkvenu robu. Nismo slutili da smo time vjekovima držali najčišću apostolsku energiju u zatoru. Otud danas u nama optimizam kad mislimo na naše laike u svijetu, jer ih sve gledamo, gdje god oni bili, Kristovim prerađivačima svijeta. Jedina nam je briga da budu ono što jesu: kršćani.

3. Situacija laičke egzistencije danas

Nijedna stvarnost, pa ni laička egzistencija koja se sastoji od »biti u svijetu« nije određena samo nutarnjim smislom svoje biti nego mnogočem drugim što taj njezin nutarnji smisao konkretizira. To mnogošta, te konkretne prilike — nazovimo ih situacijama — koje jedan bitni smisao dalje kategoriziraju i određuju zaslužuju našu punu pažnju, toliku pažnju koliko je zaslužuje sama konkretnost. Konkretnost je pak egzistencijalna nužnost: »Nihil potest exsistere nisi concretum. — Ništa ne može postojati ako nije konkretizirano.« Promatrajući laikovu situaciju danas, krećemo se oko onoga što je za njega danas egzistencijalno nužno pa bismo laika nedovoljno apostolski protumačili kada ga ne bismo protumačili u njegovim današnjim situacijama.

Koja je konkretnost laičke egzistencije danas? Koje su to situacije laika danas, kroz koje se razrađuje njegova laička egzistencija?

Ne idemo ovdje za cjelokupnom obradbom situacija laika danas nego samo u vezi s našim Dekretom, i to s obzirom na dogmatsku fundaciju apostolata laika. A kad je pitanje te veze, čini nam se da se moramo zauzaviti na tri situacije laika danas, a to su: situacija laika koja proizlazi iz sekularizacije, situacija laika koja proizlazi iz pluralizma današnjeg društva, u kojem laik živi, i situacija koja se nadaje iz emancipacije države, u kojoj laik djeluje kao član političke zajednice.

A. Situacija laika nastala sekularizacijom

Današnji je čovjek homo faber, a ne homo religiosus. To znači da čovjek danas sebe ostvaruje kao čovjeka na polju progresa. U doba križarskih ratova Zapadna Evropa je sebe ostvarivala kroz borbe za osvajanje Kristove domovine. Čovjek ne može sebe izraziti idealno pod svim vidovima. Isti čovjek ne može biti u isti mah idealan liječnik, idealan inženjer i idealan ekonomist. Na čovjekovu narav spada da se realizira na različite načine, putem različitih djelovanja. Tako jedna epoha među raznim moralnim vrednotama izabire jednu kao svoj ideal, koji onda ostvaruje. Kao što pojedinci u svom životu izabiru za ideale različite ideje vodilje (moralne vrednote), tako i čovječanstvo svojim povijesnim izborom izabire razne vrednote kao svoje ideale koji onda kategoriziraju pojedine epohe. Svi koji žive u tim epohama pozvani su da žive u tim idealima. Čovjek mora živjeti u svojoj povijesnoj epohi, a ne u epohi koja je preživljena ili

u kojoj drugoj epohi, kao što žena mora ostvariti čovjeka kao žena, a ne kao muž. Svaki čovjek ima svoju povijesnu ubikaciju, u kojoj se mora ostvariti konkretno s ljudskom zajednicom. Sjetimo se kako se Božja Riječ ostvarila konkretno s povijesnim zbivanjem, u koje je zalazila.

Kako se očituje takav izbor u životu ljudske zajednice ili društva? Među ostalim i utroškom vremena. Najviše se vremena utroši za gajenje izabranog ideala, kao što žena s izborom majčinstva najviše vremena troši u dužnosti majčinstva. K tome svemu pristupa se pod vidom ideala. Čovjek s izabranim idealom postaje pomalo monoideista i monoergista. Sve se doživljava u relaciji prema glavnom izboru. Što ne ide u vezu s izabranim idealom, postaje pseudoideal ili pseudovrednota. Djevičanstvo može biti majci samo pseudoideal. Ispunjavanjem cijelog vremena jednim idealom (jednom mišlju) te svodenjem i upravljanjem svega prema toj misli, osmišljavanjem svega tom misli dobivamo mentalitet jednog vremena, u kojem se sve prosuđuje pod izabranom vrednotom i, dakako, budući da je vrednota drukčija nego što je bila u prijašnjoj epohi, sve se drukčije gleda nego prije. Svako vrijeme ima svoj mentalitet.

Danas je izbor na progresu i na ljubavi prema bližnjemu, na izgrađivanju ljudske zajednice, a ne na molitvi, na primanju sakramenata, na pobožnosti, na kulturnom općenito. Prednost je dana akciji, a ne kontemplaciji. Danas je ideal rad, a ne molitva.

Iz toga izrasta posebnost današnje situacije laika u svijetu. Svoj »biti u svijetu« on doživljava: moći raditi na progresu čovječanstva i na humaniziranju svijeta, a to je oštro odlučeno od kulturnoga i u ovaj povijesni čas cijeni se više od kulturnih oblika ljudskog života. Stoga očekuje teološku interpretaciju te svoje situacije nastale sekularizacijom, koja je dala riječ radnom, a oduzela je kulturnom, kako bi se mogao s punim plućima bez pridržaja predati idealu današnjeg društva u kome treba da se apostolski angažira.

Što u tom pogledu dogmatski pruža naš Dekret?

Najprije moramo reći da Dekret uočava moment sekularizacije kao laičku situaciju. On poziva laike na intenzivniji apostolat u času »kad iz dana u dan raste napredak znanosti i progres«, kad »zblžavanja među ljudima rastu u beskraj« i »kad je nezavisnost mnogih provincija ljudskog života odstupom od etičkog i moralnog reda narasla u beskraj (1, 2).

U toj situaciji laik je ud mističnog Tijela i njegova djela su ugrađena u progres čovjeka, imajući osim svoje vanjske strane, s koje bliješti današnja tehnika i civilizacija, i svoju unutarnju stranu, punu vrhunavnog spasenja (2, 1). Progres ga ne otkida od Krista Glave, a ta povezanost s Kristom Glavom mističnog Tijela koja mu je i danas, u doba progresu bitna i stvarna, kao i jučer u doba kulturnoga, obvezuje ga na apostolat. Nadalje, po sakramentu krštenja i potvrde šalje se u današnji svijet takav kakav je taj svijet. Milost krštenja i potvrde jest misija za život na progresu i humaniziranju u doba sekularizacije (3, 1). Njegov

kršćanski bitak i njegov današnji laički bitak stvarno su isto. Njegov biti u Kristu i biti u Crkvi poklapa se s njegovim biti u današnjem svijetu, u današnjoj sekulariziranoj situaciji. Konačno, on kao član Božjeg naroda učestvuje u svećeničkom, kraljevskom i proročkom dostojanstvu Kristovu (2), jednako danas kao i nekoć.

Sigurno, time je jasno označeno da je laičko kršćansko biće živa apostolska viza jednako tako za progres i za današnju humanizaciju kao i za ostala vremena koja nisu bila tako progresivna i humanizaciona, ali time nije ništa izričito kazano o sekularizaciji, o onom, naime, vidu današnje humanizacije, po kojemu je humanizacija čovjeka u profanom sektoru izbila na čelo ljudskog života uopće, po kojemu se današnji čovjek više voli ostvarivati na radnom nego na kulturnom području i po kojemu radno utječe na kulturno, a ne obratno, kao što je to bilo dosad. Danas se čovjek (mislim na čovjeka koji vjeruje) osjeća više radnim bićem nego kulturnim. To ne znači da želi prekinuti s kulturnim, nego samo to da razvoj sebe kao čovjeka i kao kršćanina želi ostvariti prvenstveno na radnom području po ovozemnim zanimanjima. Za tu svoju situaciju traži teološku interpretaciju. Traži, dakle, teološku interpretaciju za svoje utemeljenje na radnom kao vrednosnijem od kulturnoga.

Ne nalazim da je naš Dekret na to izričito mislio. Dapače, u njemu čitamo jednu rečenicu koja (iako u sebi ispravna) djeluje u sasvim suprotnom pravcu, u pravcu, naime, pretvaranja radnog u kulturno, tjeranje laika da se osjeća gotovo ekskluzivno kulturnim bićem, što je posve oprečno današnjem duhu sekularizacije, pa, prema tome, našem laiku neprihvatljivo, apostolski neangažirano, budući da psihološki djeluje kao isključenje iz mentaliteta današnjeg svijeta, u kojem on jest i mora biti. Ta rečenica glasi ovako: »Posvećuju se za kraljevsko svećeništvo (usp. Pt 2, 4—10) da svim svojim djelovanjem prinose duhovne žrtve i posvud svjedoče za Krista« (3, 1). Dakle, ide se za tim kako bi laik sebe danas u laičkom zanimanju shvatio svećenikom i svoj rad na humanizaciji žrtvom (što on u stvari i jest), pa tako živio kao liturg ili kao eminentno kulturno biće. Dakle, sasvim protivno situaciji sekularizacije u kojoj živi. Nisam dospio doznati kako je ta rečenica unišla u tekst, ali mislim da joj put nije bio uopće problematičan, da je uspavana prebačena iz opće teologije. Dovoljno nam je pročitati Congarovu teologiju laika: *Jalons pour une theologie du laïc*, da se uvjerimo da se i tamo pruža kao recept. Žaloso je konstatirati da oni isti teolozi koji su kao teološki stručnjaci prespavali tu slabost koncila u rujnu ove godine u Bruxellesu održavaju kongres, gdje će biti govora i o budućim strukturama Crkve, koje će, dakako, sve od reda biti nadahnute radnim. Ne bi li im bila zadaća da prije bolje teološki interpretiraju današnju humanizaciju iz situacije sekularizacije kako bi interpretirani laički bitak stajao pred današnjim laikom interpretiran u svojoj posebnosti, a ne u općenitosti i općevaljanosti bez veze sa sekularizacijom, pa onda tek upozoravali na nove strukture.

Srećom, ipak postoje drugi tekstovi u našem Dekretu, koji nadoknađuju psihološku slabost navedene rečenice, tumačeći teološku smisle-

nost osjećaja današnjeg laika da je više radno nego kultno biće. To je u prvom redu tekst o apostolskoj misiji laika: »Laici sudjeluju u misiji cijelog Božjeg naroda« (2) i »Sam ih Gospodin šalje u apostolat« (3), Tako čitamo u Dekretu. Laici, dakle, svoju apostolsku misiju imaju kao članovi Crkve. To je eklezijalni vid njihove misije i njihova apostolata. Misija je Crkve misija Kristova pa ih stoga sam Gospodin šalje. To je kristološki vid njihove misije. Misija je Kristova poslanje od Oca. Tu tek saznajemo što je laička apostolska misija. To je Očeva ljubav, koja šalje Sina za otkupljenje svijeta: »Tako je Bog ljubio svijet da je predao jedinorođenoga svoga Sina za svijet . . .« (Iv 3, 16). To je trinitarni vid laičke misije i taj vid želimo posebno istaći.

Sekularizacija, naime, nameće laiku ovaj problem: kako biti prvenstveno radno biće, a ne isključiti kulturni život? Čini se, naime, da uključanjem u kulturni život laik sebe negira kao prvenstveno radno biće, jer kulturno i radno u njemu teže za objedinjenjem, pri čemu se kulturno nameće za dušu radnoga, a time se gubi prednost radnog nad kulturnim i mogućnost da se čovjek doživi prvenstveno kao radno biće. Po drugoj strani, ako se pri objedinjenju kulturnog i radnog u čovjeku stavi naglasak na radno, stojimo pred nerješivim problemom: kako radno može biti duša kulturnog? Jedino za teologiju mrtvog Boga, Robinsona, Hamiltona, Coxa i ostale to nije problem, ali im se prigovara da su ubili ne samo platonskog Boga dvokatne teologije nego i stvarnoga.

Isticanjem trinitarnog vida misije laika tom bismo problemu mogli dati ovo rješenje. Kulturno ostvarivanje čovjeka kulturnim oblicima i radno njegovo ostvarivanje ovozemnim zanimanjima u čovjeku mora biti objedinjeno jer je čovjek jedinstveno biće, ali ne vidimo zašto te dvije provincije ljudskog života moraju biti objedinjenje neposrednim sjedinjenjem jedne s drugom kao tijelo i duša. Zašto se ne mogu objediniti u trećem, višem principu tako da kulturno bude kulturno, a radno ostane radno, a da ne postane kulturno, ali ujedinjeni, ukoliko i kulturno i radno čovjekovo ostvarivanje proizlazi iz tog trećeg višeg principa, koji i kulturno i radno čovjekovo ostvarivanje kupi u se i sobom specificira. Zašto taj sjedinjujući princip ne može biti ljubav iz kojeg proizlazi i kulturni život i djela ovozemnih zanimanja? Shvatimo li kulturne čine kao izraz Božje ljubavi, a rad u ovozemnim zanimanjima prema trinitarnom vidu laičke misije ljubavlju Oca prema njegovoj djeci, lako ćemo shvatiti da se kulturni i radni život lijepo slažu, ne miješajući se i da se kulturni život može katkada manje cijeniti od radnog iz želje da bi se Bogu zajamčila ljubav više radom nego molitvom. Budimo logični: laička kršćanska egzistencija je po sebi apostolska egzistencija. Apostolska egzistencija je sudjelovanje u Očevoj ljubavi prema svijetu. Osjećati se, dakle, više radnim bićem nego kulturnim, znači više se ostvarivati Očevom ljubavi prema svijetu nego kontemplacijom u odsječenosti od njega. Tako sekularizacija nije bau-bau, nego transparent Očeve težnje za ubrzanim unošenjem spasenja u čovjeka i u materiju. Stoga laikov osjećaj da je prvenstveno radno biće tako potreban za suživljenost s današnjim svijetom sa strane Dekreta ne samo da nije

ometan nego je i stimuliran. Šteta je samo što to nije izričitiije i jasnije izraženo.

Dekret govori također o karizmama, koje se laicima daju »za dobro ljudi i za izgradnju Crkve po radu u Crkvi i u svijetu« (3, 4). U oktobarskoj diskusiji 1964. Oci su tražili da se jače istakne značenje Duha Svetoga i njegovih darova kao temelj svakog apostolata, budući da je Duh Sveti po svom osobnom sadržaju ljubav, u kojoj se i sastoji apostolat. Insistiralo se i na običnim dnevnim darovima Duha: služenju, poučavanju, poticanju, utjehi, ljubavi, pomoći, što sve pomaže apostolskijem izvršenju ovozemnih zanimanja u sklopu ljudskog društva. Time je također omogućeno prebacivanje naglasaka s kulturnog na radno, jer Duh Sveti puše gdje hoće. Ako se danas prvenstveno izljevava na Brucknere, Claudele i Cezannee, onda laik može mirno živjeti i djelovati s osjećajem da je prvenstveno radno biće.

B. Situacija kršćanskog laika nastala pluralističkim društvom

Današnje društvo nije duhovno homogeno. Koliko god humanizacija, a s njom i njezine sastavne ideje bratstva i jedinstva svih naroda i međunarodni pravedni mir, bila opća težnja i opći ideal, ipak je današnje društvo idejno razbijeno i podijeljeno. Stoga se kršćanin laik uza sav ritam sekularizacije koji kroza se pušta zbog boljeg užljebijavanja u suvremeno društvo ipak osjeća u suprotnosti sa svojom društvenom okolinom. Tako se osjećaju i nosioci drugih ideologija, npr. marksisti. Ali drukčija je suprotnost koju doživljava katolik od one koju doživljava ateista. Današnje društvo nije mozaik različitih ideologija, nego polje njihovih više ili manje skrivenih mjerenja snaga. Današnje se društvo nije staložilo u pluralizmu nego kroz proces pluralizma ide k svome staloženju, a svaki je proces izvođen suprotnim energijama napetosti i sukobljavanja. Katolik u tom procesu zauzima posebno mjesto. On nije predstavnik nove ideologije, nego stare, od koje su se nove na ovaj ili onaj način odijelile sa žalcem na nju ili su nastale kao reakcija na život njezinih nosilaca. Svi su ti žalci i sva ta reakcija upereni danas zakonom Freudove podsvijesti na današnjega vjernika. On mora na sebi nositi sav teret propusta i skandala crkvene povijesti, a taj je golem i ako se pređe crkvena povijest ma samo u pregledu kakav je Franzenov. On je diskreditiran pred gotovo cijelom svjetskom javnošću. Kršćanstvo je vjekovima imalo šansu da ostvari današnji ideal humanizma, pa dokle je doprlo? Do međusobnog razračunavanja i lomača! Ako se danas pred pritiskom progressa i humanizacije preorijentalo, tko jamči da se u njemu, koje je ekskluzivistički univerzalno, neće opet probuditi zla krv? U takvoj situaciji laiku je gotovo nemoguće govoriti. On je danas osuđen pa mu je najprirodnija ona Isusova gesta s njegova suđenja: Isus je pak šutio. Može li onda biti govora o kakvom drugom apostolatu doli o apostolatu djela? Laik ne želi sa svog životnog programa brisati emisiju evanđelja pomoću svoje riječi.

Ali te se njegove emisije ne slušaju, a, na žalost, ni s najboljom voljom nisu mu uvijek ni moguće. Stoga dogmatski utemeljiti laički apostolat tako da apostolat bude formalno riječ, značilo bi laiku stvoriti problem da li se on u današnjem društvu može apostolski razviti?

Mjesecima se na koncilu raspravljalo o tome kad je nešto apostolat, a prije svega koliko radna djela imaju apostolski karakter ili ga mogu imati i na temelju čega. Da li je za to dovoljna naravna čestitost tih djela ili je još potrebno pristupiti subjektivnim apostolskim raspoloženjem? Da li je za to dovoljno da laik ta djela obavlja iz vjere i ljubavi ili je potrebno da vani bude vidljiva njegova veza s Kristom kako bi ta djela mogla biti svjedočanstvo za Krista? Da li je za to potrebno da laik ima nutarnju nakanu ili je potrebno da ta nakana bude još i izražena da se posao obavlja u evanđeoskom duhu?

Slažemo se s Klostermannom da djela kršćana u njihovim svjetovnim zanimanjima na temelju apstraktne naravi tih djela još nisu apostolat jer mogu biti izvršena iz čiste filantropije. Ali ta djela mogu biti apostolat, svjedočanstvo za Krista i spasonosna za braću ljude na temelju njihove povezanosti s Bogom, s Kristom, Božjim kraljevstvom i misijom Crkve kao Božjega naroda. Koncil je obzirno mimoišao razne pokušaje da se ta djela nazovu apostolatom »*vero et proprio sensu*« (u istinskom i pravom smislu). Nije htio također reći da se tim djelima izvedenim u evanđeoskom duhu svijet posvećuje (*consecratur*). Ali je odlučno ustvrdio, protivno mišljenju nekih Otaca, da je rad u svjetovnim zanimanjima, izvršen u kršćanskom duhu, sudjelovanje u misiji Crkve pa, prema tome, »*dio apostolata*« (»*pars apostolatus*«), isto tako kao što je dio apostolata molitva i trapljenje izvršeno u apostolskom duhu. (Usp. LThK, Das zweite vatikanische Konzil, II, 609—610)

Koncil nije išao dalje i s tim se nekako možemo zadovoljiti. Laiku je osigurano apostolsko zaposlenje i iza zastora šutnje i osigurana mu je svijest da intenzivno radi za bolji Kristov otkupljeni svijet, i ako ništa ne govori. Koncil je pri tome postupao dosljedno prema postavljenim dogmatskim principima laičke apostolske misije: ako je sam poziv na kršćanski život poziv na apostolat (2), onda je sam kršćanski život po sebi apostolat; ako laik radi apostolski već time što radi kao član mističnog Tijela (2), onda je njegov rad u ovozemnim zanimanjima spasonosan, jer ga izvodi također kao član mističnog Tijela; ako je laik po krštenju i potvrdi svećenik, kralj i prorok, dakle apostol (3), onda je jasno da su sva njegova djela, izvedena milošću krštenja, kraljevska i proročka. Samo je šteta što koncil ta djela nije nazvao još *primarnim* dijelom apostolata kao što su Kristova djela, u prvom redu njegova smrt, primarni dio njegova apostolata. U kršćanskom naime apostolatu riječ tek dolazi da protumači djelo. Kršćanstvo nije riječ, nego događaj. I budući da je kršćanstvo svojom biti apostolsko, ni apostolat nije prvotno riječ, nego događaj, tj. djelo. Na tom valja insistirati kad mislimo na laika pred sudom današnjice, koji mu ne dopušta govoriti, ali mu ne brani raditi.

Moderne države teže k odvajanju od Crkve. Naša država i živi u toj odvojenosti. Ta emancipacija države od Crkve po sebi je naravna stvar i ideal kršćanstva budući da su Crkva i država dvije zajednice jedna od druge neovisne i autonomne svaka na svome području. Ta neovisnost nije, međutim, takva da član Crkve ne bi mogao biti član političke zajednice. Naprotiv, baš je protivno stvarnost. Isti je čovjek stanovnik i jednog i drugog grada. Iz tog valja zaključiti da može doći i poželjno je da dođe do odvajanja Crkve kao organizacije i države kao organizacije, ali ne između Crkve kao Božjeg naroda i narodne zajednice, unutar koje je formirana država, jer je jedan te isti nedjeljivi narod i Božji narod i zemaljski narod. Jedan te isti narod je nosilac Božjeg i ovozemnog grada, a to u krajnjoj liniji znači da će taj narod u ime nužnosti svoga objedinjavanja unijeti u gradnju zemaljskog grada duh svoje pripadnosti Bogu, da će u povijest unijeti eshatologiju i povijest u eshatologiju. Ako država smatra to unošenje eshatologije u povijest sa strane vjernika uplitanjem Crkve u politiku i politizacijom Crkve, onda ona pri tom ne razlikuje Crkvu kao organizaciju od Crkve Božjega naroda te laiku stvara poteškoće pri uklapanju u građanski život i u samom građanskom životu. Zato Crkva upućujući danas laika na apostolat, mora voditi o tome brigu, mora se osvrtni na tu specijalnu situaciju laičke egzistencije izazvane emancipacijom moderne države od Crkve. I sam laik očekuje od Crkve takvu interpretaciju svog apostolskog poziva i takvo njegovo dogmatsko utemeljenje koje će najbolje otupiti oštricu navedene situacije po kojoj se laik vjernik u građanskom društvu smatra emisarom Crkve.

Dakako da naš Dekret o tom izričito ne raspravlja, ali je na nama da ga nastojimo u tom smjeru tumačiti jer nam nije do bilo kakvog komentara, nego do takvog koji što bolje osvjetljuje današnju laičku egzistenciju. Uspije li nam iz našeg Dekreta izvući nešto svjetla i za tu situaciju, imat ćemo opet skroman dokaz kako živa stvarnost pomaže dubljem shvaćanju i »drukčijem« shvaćanju dogma.

Dekret češće govori kako su laici sudionici u misiji Crkve (1, 1), kako u svijetu vrše misiju Crkve (2, 1), kako ih Gospodin šalje (3, 1). Mi te izraze redovito shvaćamo u smislu dosadašnje dvokatne teologije, tj. pred očima imamo laika i onda gledamo kako mu Crkva, odnosno Krist podjeljuje apostolsku misiju i sve to skupa shvaćamo posve antropomorfološki kao kad jedan kralj nekamo šalje svoga podanika kao svoga ambasadora. Čak govorimo da su laici ambasadori Božje ljubavi u svijetu i pri tome dobrano mislimo na akreditivna ministarska pisma. Dakako da takvim poimanjem slanja laika u laički apostolat samo opravdavamo bojazan države osjetljive na ljudstvo ubačeno izvana i laičku apostolsku egzistenciju još više zadržujemo, a pri tome, na žalost, i ne mislimo da smo antropomorfiziranjem zapravo ubili pravu narav kršćanskog apostolskog poslanja. Kršćansko se laičko apostolsko poslanje ne sastoji u akreditivima sa strane Crkve niti u nekom posebnom slanju od strane

Gospodina koje bi pridolazilo krsnoj milosti. Laičko apostolsko poslanje jest krsni pečat i krsna milost i ništa više. Kao što je Kristova apostolska misija u stvari osobno sjedinjenje ljudske Kristove naravi u osobi Božjega Sina po kojem je Krist kao čovjek svećenik, kralj i prorok, dakle, apostol, tako je kršćanin po krsnom pečatu po kojem je dionik osobnog sjedinjenja ljudske Kristove naravi s Božjim Sinom svećenik, kralj i prorok, dakle apostol. Stoga je laik u svojim ovozemnim zanimanjima apostol zato jer je njegovo biće apostolsko, a ne zato jer je od nekoga poslan, ne znam s kakvim nakanama, u ne znam kakve svrhe. Radi se o ontičkom poslanju, na temelju stvarnosti kršćanske laičke egzistencije, a ne o moralnom slanju na temelju nečije proizvoljne volje, pa, prema tome, laik nije ničiji emisar, nego samo običan ostvarivač samoga sebe na radnom području.

Podimo još jedan korak dalje u našoj misli, ne iz ljubavi prema spekulaciji, nego iz ljubavi prema smještaju naših laika u emancipiranoj državi, pa promotrimo odnos milosti i ljudske naravi u smjeru osvjetljenja izvora samog apostolata. Milost (mislim i na krsni pečat) ne nadograđuje narav, nego uzdiže samu narav. Čovjek je ono isto u milosti što je i bez nje: čovjek. Dakako, pobožanstvenjen, ali samo čovjek. Milost ne donosi nove savršenosti, nego samo naravne savršenosti diže u vrhunaravni red. To znači da je laik svećenik, kralj i prorok već po svojoj ljudskoj naravi. Po krštenju on se tim svojim naravnim funkcijama samo ukalempljuje u Krista svećenika, kralja i proroka, samo se vrhunaravno kvalificira, a ništa ne postaje što do tada po svojoj ljudskoj naravi ne bi bio, jer je već po stvaranju gospodar i liturg svemira. Stoga, kada čini apostolat po svojim vremenitim zanimanjima, onda ga čini na temelju svoje ljudske naravi, a od krsnog pečata i milosti ima samo to da je taj apostolat vrhunaravnog spasenja. Dakle, ne ubacuje se kao apostol u građansko društvo izvana, nego niče iznutra, iz same države, čiji su podložnici ljudi koji kao ljudi u ime svoje ljudske naravi i dostojanstva ljudske osobe ne mogu a da ne budu ono što jesu. Tako ispod laikova kaputa ne viri »crna popovska mantija«, nego bijela toga ljudskog dostojanstva, a od toga se dostojanstva država ne može emancipirati. Laik se borio dvije tisuće godina da pred Crkvom postane kao laik punovrijedan njezin član. Iza prve runde borbe i odnesene pobjede nikakvo čudo da se otvara druga runda nastojanja za puno vrednovanje laika vjernika u emancipiranoj državi, premda je ono oko čega nastoji tako naravno i ljudsko kao što je ono za što se s Crkvom borio bilo tako kršćansko i crkveno.

Zaključak

Naslov našeg izlaganja je: »Dogmatski temelji Dekreta o apostolatu laika«. Da li smo sve temelje dotakli — to može biti pitanje. U svakom slučaju nismo ih sistematski izložili. Međutim, to nam nije ni bio zadatak. Htjeli smo samo uz pomoć Dekreta dogmatski protumačiti laikovu apostolsku egzistenciju, s posebnim osvjetljenjem te egzistencije u današnjoj situaciji sekularizacije, pluralizma društva i emancipacije države.

Pero Bulat

STANOVNIŠTVO HRVATSKE OD 1965. DO 1969.

Republički zavod za statistiku SR Hrvatske izdaje već više godina svoja vrlo pregledna i praktična SAOPĆENJA. Zanimljiva su i poučna. Iznijet ćemo ih prema podacima koji su izdani 21. srpnja 1970. i 19. kolovoza 1970.

U godini 1969. prirodni priraštaj stanovništva u SR Hrvatskoj bio je 16.791. Podaci za 1969. godinu dobiveni su prethodnom obradom materijala rođenih i umrlih, koja je izvršena u Republičkom zavodu za statistiku. Njome je dobivena teritorijalna raspodjela živorođenih i umrlih a podaci se odnose na stalno stanovništvo bez obzira na mjesto u kojem se slučaj dogodio i u kojem je upisan u matičnu knjigu. To znači da se podaci daju za živorođene, odnosno umrle, po prebivalištu (mjestu stalnog stanovanja) majke, odnosno umrle osobe.

1. Prirodni priraštaj

Za razdoblje od 1965. do 1969. godine prirodni priraštaj stanovništva na području SR Hrvatske bio je:

godine	1965.	31.250
	1966.	33.384
	1967.	25.722
	1968.	21.707
	1969.	16.791.

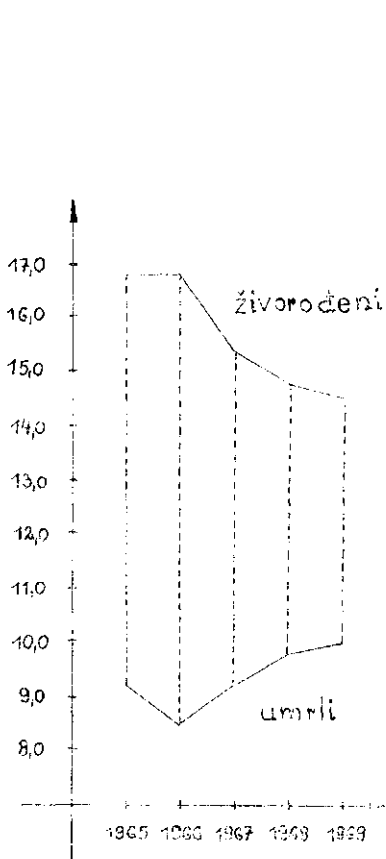
U usporedbi s 1965. godinom indeks priraštaja stanovništva bio je izražen ovako:

1965.	1966.	1967.	1968.	1969.
100,0	106,8	82,3	69,5	53,7

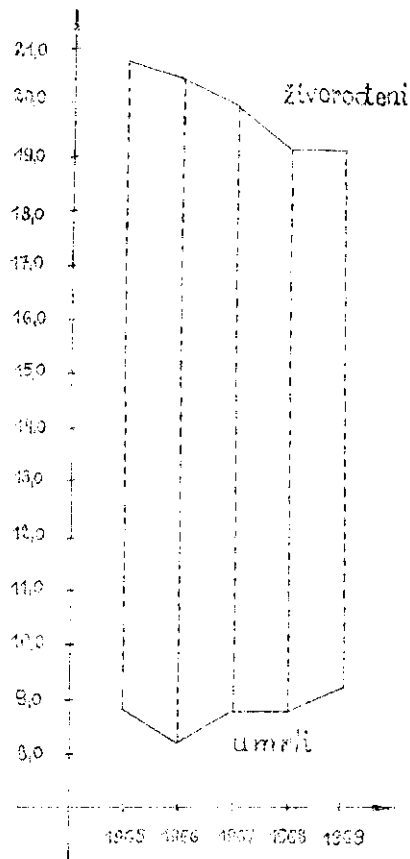
Znači da smo u posljednjih nekoliko godina katastrofalno pali u prirodnom priraštaju. U roku od pet godina nismo decimirani, nego raspolovljeni! Ako se isti ritam sačuva unaprijedak, a nema indicija za poboljšanje, dokle ćemo doći?

Usporedba: SR Hrvatska — SFR Jugoslavija

Ako usporedimo stopu prirodnoga priraštaja stanovništva za SR Hrvatsku i čitavu SFR Jugoslaviju, vidjet ćemo da je ta stopa SR Hrvatske znatno niža od jugoslavenske. Rječito to govori ovaj grafikon:

SR HRVATSKA
Na 1.000 stanovnika

SFR JUGOSLAVIJA
Na 1.000 stanovnika

Ne samo da u Hrvatskoj postoji jaka tendencija opadanja nataliteta nego se mortalitet penje tako da će se te dvije tendencije sastati na nul-matnoj poziciji u roku od nekoliko godina. Grafikon za čitavu Jug-

slaviju očituje, naprotiv, posve druge značajke: opadanje smrtnosti i nastavak ravnom linijom u pogledu rađanja.

Općine smrti . . .

Pogledajmo sada raspored *općina* prema stopi prirodnoga priraštaja, odnosno pada. Godine 1965. imali smo više mrtvih nego rođenih u deset (10) općina u SR Hrvatskoj. A samo nekoliko godina kasnije taj je broj narastao na zabrinjujući broj od 32 općine; u dvije općine postoji jednak broj umrlih i živorođenih. S prirodnim padom stanovništva su slijedeće općine:

1965. godina: Crikvenica, Dugo Selo, Đurđevac, Garešnica, Hvar, Krk, Mali Lošinj, Vis, Vrbovec, Zelina

1966. godina: Dugo Selo, Hvar, Krk, Mali Lošinj, Vrbovec, Zelina

1967. godina: Buzet, Crikvenica, Čazma, Dugo Selo, Garešnica, Grubišno Polje, Hvar, Jastrebarsko, Krk, Mali Lošinj, Opatija, Vis, Vrbovec, Zelina

1968. godina: Bjelovar, Buje, Crikvenica, Čazma, Dugo Selo, Đurđevac, Garešnica, Grubišno Polje, Hvar, Ivanić-Grad, Koprivnica, Križevci, Krk, Mali Lošinj, Vis, Vrbovec, Zelina

1969. godina: Bjelovar, Buje, Buzet, Crikvenica, Čabar, Čazma, Daruvar, Delnice, Donji Miholjac, Dugo Selo, Đurđevac, Garešnica, Glina, Grubišno Polje, Hvar, Ivanić-Grad, Jastrebarsko, Klanjec, Koprivnica, Kostajnica, Križevci, Krk, Mali Lošinj, Opatija, Ozalj, Pakrac, Podravska Slatina, Poreč, Vis, Vrbovec, Zelina, Zlatar-Bistrica, Lastovo i Vrginmost (posljednje dvije općine imaju jednak broj živorođenih i umrlih).

Dakle, načeti su nam svi krajevi. Dapače i Zagorje! Dubrovački kraj drži samo to što iz drugih republika doseljuje onamo novi element s većim brojem djece. Isti ti doseljenici drže zasad i istočnu Slavoniju . . . Dokle će to trajati? Bojim se da će istočnoslavonske općine vrlo brzo stupiti u ovo vrzino kolo smrti . . .

Po bivšim kotarima . . .

Da još bolje uočimo gdje je opasnost najveća, pogledajmo raspored općina s prirodnim padom stanovništva po bivšim kotarima:

Bivši kotar	Broj općina				
	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.
Bjelovar	3	1	4	8	10
Karlovac	—	—	—	—	2
Osijek	—	—	—	—	2
Rijeka	3	2	5	4	9
Sisak	—	—	—	1	3
Split	2	2	2	2	3
Varaždin	—	—	—	—	—
Zagreb	2	2	3	2	5

Nije teško uočiti da su nam propali baš najbogatiji krajevi, oni koji dobivaju najviše deviza ili koji imaju najbolju zemlju (Bjelovar) ... Zbog čega tako rapidno nestaju stanovnici u kotaru Rijeka?

Udjeli skupine općina

Na slijedećoj tabeli može se lijepo vidjeti koliko općina ima određeni manjak rođenja, a koliko određeni višak.

Na primjer: ono što vidimo najprije: —9 do 0,0! To znači da je ovdje više umrlih nego rođenih. Takvih općina ima 34, u kojima živi 825.690 stanovnika. I u njima su se rodila 1893 djeteta manje negoli je umrlo žitelja. Natalitet je naznačen sa 11,4 — to znači rođenih na 1.000 stanovnika, a mortalitet je 13,7 na hiljadu. Tako je prirodni priraštaj negativan, tj. manje za 2,3!

Ostale brojke je po tome lako razumjeti. Samo sada se ne radi o manjku, nego o vrlo slabom višku ili o porastu. Za taj se porast treba veoma plašiti da će se i on za nekoliko godina pretvoriti u manjak.

Stopa	Broj općina	Broj stanovnika	Prirodni priraštaj	Natalitet	Mortalitet	Pri- raštaj
—9 do 0,0	34	825.690	—1.893	11,4	13,7	—2,3
0,1 do 5,0	43	1,500.590	3.670	13,5	11,1	2,4
5,1 do 10,0	24	1,790.700	11.989	16,1	9,4	6,7
10,1 do 15,0	3	252.770	2.786	18,9	7,9	11,0
15,1 do 17,0	1	14.250	239	21,8	5,0	16,8
Svega	105	4,384.000	16.791	14,5	10,7	3,8

Samo da spomenemo: godine 1968. Rusija je imala natalitet 17,3, a mortalitet je bio 7,7 tako da je na svaku tisuću narastao broj za gotovo 10 osoba, dok kod nas samo 3,8! USA je imala 1969. godine natalitet 17,7 s mortalitetom od 9,5, što još uvijek znači porast za punih osam osoba na tisuću stanovnika.

Područja i privast stanovništva

Procjenom Saveznoga zavoda za statistiku SR Hrvatska imala je na dan 30. VI 1969. godine 4,384.000 stanovnika, a na dan 31. XII 1969. svega 4,392.000. Ako pogledamo, kako se odrazuje taj broj prema pojedinim krajevima Hrvatske, onda imamo ovakvu sliku:

PODRUČJE	Broj stanovnika	Živo-rođeni	Umri	Prirodni priraštaj	Natalitet	Mortalitet	Priraštaj
Slavonija	1,029.650	15.358	11.382	3.976	14,9	11,0	3,9
Srednja Hrvatska	1,895.000	26.252	21.933	4.719	14,1	11,6	2,5
Lika i Hrvatsko primorje	638.000	8.245	6.391	1.854	12,9	10,0	2,9
Dalmacija	820.550	13.380	7.138	6.242	16,3	8,7	7,6

Dalmacija se još uvijek razmjerno najbolje drži, dok najviše zabrinjava stanje u Srednjoj Hrvatskoj, u Lici i u Hrvatskom primorju; to znači područja Zagrebačke i Riječke nadbiskupije. Čini se da bi čitavo nastojanje Crkve u tim krajevima trebalo da bude više usmjereno prema obitelji!

Najniža i najviša stopa nataliteta . . .

Da bi se bolje razumjela prethodna tabela, donosimo ovdje i podatke prema pojedinim općinama, gdje se zapravo najmanje i najviše rodilo djece u 1969. g.

S najnižom stopom nataliteta od minus 8,1 do minus 9,0 u 1965. godini u SR Hrvatskoj nije bilo nijedne općine.

Već slijedeće 1966. godine nalazi se jedna općina, i to Vis (8,2). U 1967. godini prilazi općina Vrginmost (8,5), a u 1968. godini i općina Vrbovec (9,0).

Nesretne 1969. godine — koja izgleda kao da je prelomna za natalitet Hrvatske — ima već sedam (7) općina: Vrginmost (8,1), Vrbovec (8,2), Lastovo (8,5), Čabar (8,8), Grubišno Polje (8,8), Titova Korenica (8,8) i Vis (9,0).

S najvišom stopom nataliteta u SR Hrvatskoj je općina Obrovac. U njoj je bilo 1965. godine 26,0 na tisuću, 1966. godine 24,2, godine 1967. malo manje, tj. 23,0, da već u 1968. padne na 22,7, a u 1969. godini 21,8. Za Obrovcem odmah dolazi općina Sinj, koja je imala 1966. godine 24,1, a 1968. godine 22,2, dok je 1969. godine imala 21,8 rođenja na tisuću stanovnika.

Zaključeni brakovi od 1965. do 1969.

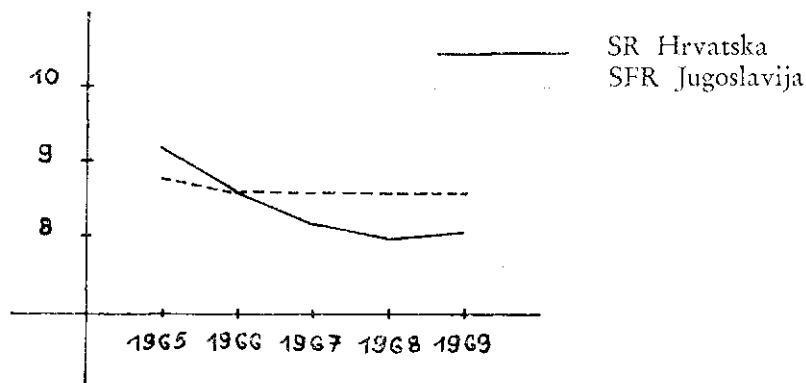
Stanje u SR Hrvatskoj bit će nam još jasnije ako se — također prema SAOPĆENJIMA Republičkog zavoda za statistiku od 26. V

1970. — malo obazremo i na sklopljene brakove kod nas. Prethodnom obradom materijala za 1969. godinu bilo je ukupno 35.446 zaključenih brakova.

Za razdoblje od 1965. do 1969. godine bilo je zaključenih brakova:

1965.	38.474
1966.	36.896
1967.	35.815
1968.	35.447
1969.	35.466.

Stopa nupcijaliteta za gornje razdoblje za SR Hrvatsku i SFR Jugoslaviju je slijedeća:

Vidljivo je, dakle, da je u SR Hrvatskoj stopa zaključenih brakova na 1.000 stanovnika od 1966. godine ispod jugoslavenskoga prosjeka. Broj zaključenih brakova od 1965. godine do 1968. godine stalno opada, dok je u 1969. godini u neznatnom povećanju. Po demografskim rajonima bilo je zaključenih brakova:

Slavonija	7.865
Srednja Hrvatska	16.984
Lika i Sjeverno primorje	4.683
Dalmacija	5.934

Kod mladoženja bilo je u dobnoj skupini 20—29 godina prosječno 73,7% svih mladoženja, a kod nevjesta dobna skupina 15—19 godina bila je zastupana s prosječno 37,7%, te dobna skupina 20—29 godina s prosječno 46,8% svih nevjesta.

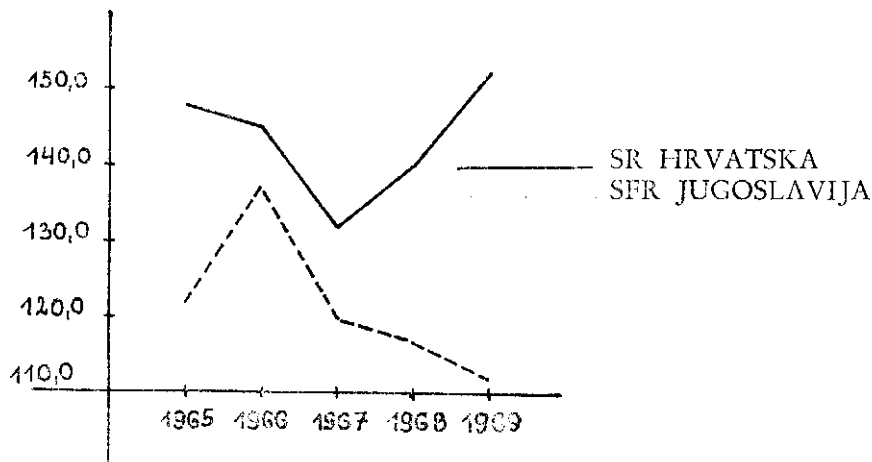
Rastavljeni brakovi

U 1969. godini bilo je ukupno 5.474 rastavljenih brakova u SR Hrvatskoj. Za razdoblje od 1965—1969. godine bilo je ukupno rastavljenih:

1965.	5.663
1966.	5.390

1967.	4.861
1968.	4.891
1969.	5.474.

Na 1.000 sklopljenih brakova stopa za gornje razdoblje SR Hrvatske i SFR Jugoslavije iznosi:

U SR Hrvatskoj se znatno više rastavlja brakova nego u ostalim republikama SFR Jugoslavije. Bar je stopa divorcijaliteta znatno viša.

Umrli od 1965. do 1969.

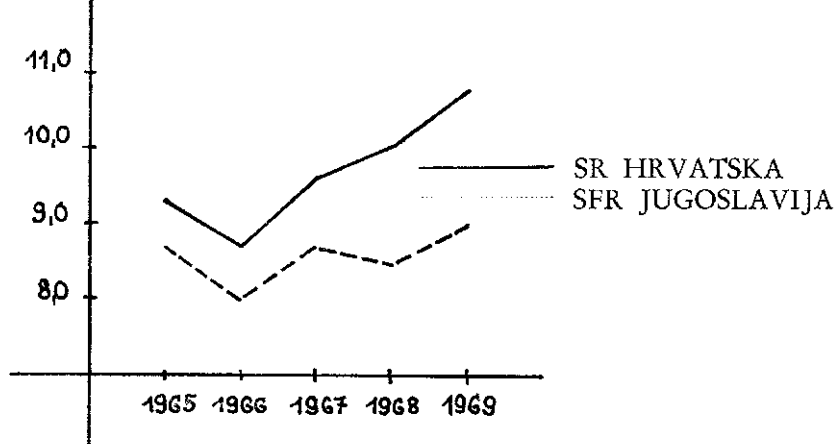
Na području SR Hrvatske u 1969. godini umrle su ukupno 46.844 osobe. Taj podatak dobiven je prethodnom obradom materijala umrlih i podaci se odnose na stalno stanovništvo bez obzira na mjesto u kojem se slučaj smrti dogodio i u kojem je upisan u matičnu knjigu umrlih. To znači da se podaci daju po prebivalištu umrle osobe.

Za razdoblje od 1965. do 1969. godine u SR Hrvatskoj umrlo je:

Godine	Ukupno	Dojenčadi	Nasilnih smrti
1965.	39.936	3.522	2.673
1966.	37.941	2.976	2.777
1967.	41.381	2.785	2.886
1968.	43.720	2.692	3.280
1969.	46.844	2.390	3.423

Očit je porast smrtnosti u cjelokupnoj Republici, kao i nasilnih smrti, dok je zamjetljiv i jedan radostan podatak: smanjuje se smrtnost dojenčadi. Sigurno je ovdje uzrok tome razvitak zdravstvene službe jer im ona pruža prigodnom rođenja sve stručniju pomoć.

Opća stopa smrtnosti za SR Hrvatsku i za SFR Jugoslaviju prikazana je na slijedećem grafikonu, koji pokazuje da je u SR Hrvatskoj ta stopa kudikamo veća nego u čitavoj SFR Jugoslaviji. Na 1.000 stanovnika

Ekonomska seoba...

Po računu Većeslava Holjevca svaki četvrti Hrvat danas živi izvan domovine. On doslovno veli: »Od ukupnog broja Hrvata na svijetu 6,178.890 — oko milijun i pet stotina tisuća (1,500.000) živi izvan domovine.«

Neki poznavaoци hrvatskog migracionog problema tvrde da je broj Hrvata izvan domovine prešao brojku 1,700.000. Dr Vladimir Vince, bivši ravnatelj dušobrižništva za Hrvate u svijetu, tvrdio je da Hrvata izvan domovine ima više od *dva milijuna*.

U uvodu svoje knjige *Hrvati izvan domovine* (Zagreb 1967) Većeslav Holjevac kaže: »Valja svakako naglasiti da je u relativno kratkom razdoblju od predaje rukopisa pa do izlaska knjige iz štampe nastavljena tendencija emigriranja stanovništva iz Hrvatske i time su neki kvantitativni odnosi u ovoj knjizi promijenjeni. Na žalost, samo je povećan broj naših ljudi u inozemstvu.«

Svi znamo da je to žalosna istina!

Završimo pitanjem...

Ove brojke rječito govore da se jedan kulturni narod, koji je kroz 1.300 godina uspio sačuvati svoj život na tlu lijepo svoje domovine, nalazi u stanju raspadanja: zbog rasapa obiteljskoga života...

Da li je *Katolička Crkva* izgradila kod nas dugoročni, sistematski plan za spašavanje naših obitelji, a putem toga i našeg naroda?

Nema sumnje da je na *Koncilu* upravo zdravlje obitelji bilo u središtu pažnje crkvenih otaca. Koncilski duh obnove usmjeren je znatno preko obitelji i s obitelji!

Da li smo mi, *nosioци* poslijekoncilske obnove kod nas, uočili da ova ne postoji bez ozbiljnog i sistematskog rada na obnovi obitelji? Ne gubimo li se na perifernim i tuđim problemima, a na *prvo* i *najvažnije zaboravljamo*...?